
ВНУКОВА О. М.,
кандидат педагогічних наук,
доцент, кафедра педагогіки
та методики професійного
навчання,
Київський національний
університет технологій та
дизайну,
м. Київ, Україна

ПОЗИТИВНИЙ ІМІДЖ ВИКЛАДАЧА ЯК ПОКАЗНИК ЙОГО ПЕДАГОГІЧНОЇ МАЙСТЕРНОСТІ

У статті розкрито результати проведеного дослідження серед студентів щодо іміджу сучасних викладачів. Проаналізовано компоненти іміджу та складові педагогічної майстерності викладача вищого навчального закладу, визначено взаємозумовленість позитивного іміджу педагога та його педагогічної майстерності. Зазначено шляхи формування позитивного іміджу викладача та розвитку педагогічної майстерності.

Ключові слова: імідж, позитивний імідж, імідж педагога, викладач вищої школи, педагогічна майстерність.

В статье раскрыты результаты проведенного исследования среди студентов по поводу имиджа современных преподавателей. Проанализированы компоненты имиджа и составляющие педагогического мастерства преподавателя высшего учебного заведения, определена взаимообусловленность положительного имиджа педагога и его педагогического мастерства. Указаны пути формирования положительного имиджа преподавателя и развития педагогического мастерства.

Ключевые слова: имидж, положительный имидж, имидж педагога, преподаватель высшей школы, педагогическое мастерство.

The article addresses the results of the survey among students on image of modern teachers. The image of the teacher of higher education institution defined as an individual teacher image formed on the basis of

© ВНУКОВА О. М., 2016

personal qualities, professional competencies and practice of realization professional tasks. The components of image and the components of the pedagogical skills of teachers of the university analyzed; interdependence positive image of the teacher and his teaching skills has been identified. The author focuses on a positive image of the teacher as an indicator of his pedagogical skill. The ways to forming a positive image of the teacher and pedagogical skills have been established. Among them are: the inclusion in the training of PhD courses "Teaching skills in higher education", "imageology"; courses for teachers to conduct classes on improving teacher skills and forming a positive image, perform diagnosis "Teacher With Student Eyes", introduced in higher education for teachers consult image makers. Some technologies of improving the image of teachers and improving their teaching skills should be explored in the future.

Key words: *image, positive image, the image of the teacher, higher school teacher, teaching skills.*

Постановка проблеми. У складний період реформування вищої освіти України та входження її до Європейського освітнього простору набуває особливої актуальності проблема іміджу сучасного викладача вищого навчального закладу. Вимоги до науково-педагогічних працівників висуваються не тільки нормативні з боку держави, ВНЗ, громадськості, а, найперше, самими студентами. І вони включають не лише якісне виконання навчальної та виховної функцій, а і вияв педагогічної майстерності, показником якої є позитивний імідж викладача. Проте на практиці існує невідповідність між очікуваннями та існуючим іміджем частини педагогів. Особливо недосвідчені викладачі, проявляючи високу ерудицію, неординарність, не приділяють увагу іншим важливим аспектам, наприклад, зовнішньому вигляду, культурі мови, технікам взаємодії тощо. Це призводить до неспроможності вирішувати

педагогічні ситуації, досягати бажаних навчально-виховних результатів. Для педагога створення позитивного іміджу є ключем до успіху і запорукою визнання. Але на етапі підготовки викладачів (третій освітній рівень вищої освіти) у науково-освітній програмі за відсутності стандартів вищої освіти часто забувають включити формування компетентностей із набуття педагогічної майстерності і відповідного іміджу. Система післядипломної освіти, займаючись підвищенням кваліфікації педагогів, також залишає поза належною увагою питання позитивного іміджу. Тому є необхідність дослідження особливостей іміджу викладачів вищої школи як невід'ємної частини та показника їх педагогічної майстерності.

Аналіз останніх досліджень і публікацій з проблеми. Проблема іміджу педагога розглядається в сучасній науці в рамках педагогічної іміджології, яка розробляє теоретичні підходи до вивчення іміджу педагога, освітніх

навчальних закладів, всієї системи освіти, досліджує залежність формування професійного іміджу від певних педагогічних умов. Концептуальні засади та практичний інструментарій іміджології обґрунтовані П. Бердом, Л. Брауном, Ф. Джефкінсом, А. Панасюком, В. Шепелем та ін.; сутність професійного іміджу фахівця та особливості його ефективної самопрезентації – І. Альохіною, Ф. Кузіним, Д. Френсісом; В. Бебіком та ін. Дослідженням проблеми формування іміджу педагогів займаються такі автори, як: А. Калужний, Г. Почепцов, М. Апраксин, О. Бекетов, Л. Жариков, В. Черепанов, О. Заболотська, О. Цокур, Л. Колесникова, І. Єланскова, Т. Зеленська, Н. Тарасенко та ін.

Закономірності становлення педагогічної майстерності освітянських кадрів були висвітлені А. Макаренко, В. Сухомлинським, І. Зязюном, Н. Кузьміною, Н. Ничкало, В. Сластьоніним, О. Щербаківим та ін.

Окремі аспекти проблеми формування професійно-педагогічного іміджу викладача вищої школи вивчалися такими науковцями: Н. Гузій, А. Морозов, І. Ханіна, О. Чебикін, В. Ісаченко, О. Ковальова та ін. Проте досі не було поставлене питання про необхідність формування позитивного іміджу викладача як показника його педагогічної майстерності.

Метою статті є висвітлення проблем формування позитивного іміджу педагога ВНЗ в ракурсі розвитку його педагогічної майстерності.

Виклад основного матеріалу дослідження. Увага до іміджу актуалізувалася в останні десятиліття у зв'язку із загостренням конкуренції та проблем вибору у різних сферах. Більшість вітчизняних фахівців трактують термін «імідж» як образ, що створюється самою людиною, і включає пев-

не ставлення, оцінку, причому розуміється не тільки візуальний образ, але й образ мислення, дій, вчинків, цілісне уявлення про людину. Психолог П. Берд визначає імідж як загальне враження, яке людина справляє на інших, загальну картину її особистості в очах оточуючих [1, с. 216]. В основі іміджу лежить реалізація особистістю своїх потенційних можливостей, тобто «Я-концепції». Імідж – не самоціль, а основа саморозвитку особистості, у тому числі, професійного. Імідж представника певної професії охоплює найважливіші професійні характеристики, що презентуються через зовнішній вигляд, професійні компетентності та особистісні якості.

Для педагога імідж відіграє важливу роль у забезпеченні успіху навчально-виховної діяльності. Імідж педагога розуміємо як сукупність особливостей і характерних рис особистості, які формують її індивідуальний образ як фахівця. Н. Гузій запропонувала розглядати поняття «педагогічного іміджу» як категорію, що характеризує стиль професійно-педагогічної діяльності, манеру спілкування, уміння індивідуалізувати свій образ, надавати йому естетичної виразності. Суспільство висуває вимоги до професійного іміджу педагога, впливає на його зміст. Але із покоління в покоління незмінними залишаються такі якості ідеального педагога, як любов до дітей, учнів, студентів; високий професіоналізм, доброзичливість, щирість, вміння спілкуватися [3]. Це підтверджують різноманітні уявлення про образ вчителя, які сформувалися у суспільстві впродовж ХХ ст., наведені О. Петровою у праці «Імідж педагога» [8, с. 6-9]. На нашу думку, імідж викладача вищого навчального закладу – це індивідуальний образ педагога, сформований на основі якостей особистості, фахових

компетентностей та практики реалізації професійних завдань.

Науковці вирізняють імідж ідеальний, який особа прагне мати, і імідж реальний, який є насправді, а також позитивний імідж та негативний. Позитивний імідж сприяє життєвому та професійному успіху. Основні принципи, на яких будується позитивний імідж, виділила І. Симонова: конгруентності (відповідність зовнішнього вираження внутрішньому змісту); естетичної привабливості; візуального та аудіального (естетичного, емоційного, комунікативного, інформаційного) впливу; доцільності; перспективи розвитку (саморозвитку та самовдосконалення); діяльності; саморегуляції (управління емоціями, реакціями і т.д.) [9, с. 112]. Беручи ці результати до уваги, ми запропонували студентам Київського національного університету технологій та дизайну (КНУТД) проранжувати якості особистості педагога, які важливі для дотримання принципів формування позитивного іміджу викладача. В іншому завданні необхідно було також проанумерувати подані риси аналогічно попередньому завданню, але вже ті, які характеризують імідж реальних викладачів університету. Ми виявили, що, на думку студентів, для того щоб мати позитивний імідж «ідеальному» викладачеві потрібно знати свій предмет, мати позитивну емоційну налаштованість, стильний одяг, бути доброзичливим, володіти педагогічним тактом, культурою мови, бути гуманним. На останніх позиціях було зазначено принциповість, релігійність, візуальну привабливість. Зіставивши дані, ми виявили, що імідж сучасного викладача по деяких пунктах (доброзичливості і стильному одязі) відповідає іміджу «ідеального» педагога в очах студентів. Сучасний викладач є

принциповим і дотримується педагогічного такту, а такі риси як самокритичність, релігійність, скромність мало притаманні для нього. На запитання «Чи обов'язково викладачеві потрібно мати позитивний імідж серед студентів?» 94 % студентів відповіли «так» і відповідь доповнили: «це створює особливу атмосферу», «позитивний імідж заохочує до навчання». 6 % опитаних зазначили, що позитивний імідж не є обов'язковий, але доволі бажаний, 54 % студентів, вважають, що коли б викладач мав позитивний імідж, інтерес студентів до предметів посилювався б. Щодо особистого життя викладача, то лише 20 % студентів воно є цікавим. На запитання: «На що Ви звертаєте увагу під час першої зустрічі з викладачем?», студенти переважно зазначали зовнішній вигляд, мову, посмішку, жести, знання предмету. Для всіх студентів є важливим, як виглядає викладач, але більшість не вважає, що педагог має одягатися відповідно до останніх тенденцій моди. Ми виявили, що студенти звертають увагу, найперше, на образ педагога в цілому.

У структурі іміджу науковці виділяють певні компоненти. Наприклад, І. Ніколаєску виокремлює когнітивний, емоційний та функціонально-комунікативний компоненти. Когнітивний компонент професійного іміджу є системоутворюючим, у якому знання, здатності впливають на результативність професійно-педагогічної діяльності. Емоційний компонент забезпечує формування та подальший розвиток у педагогів стійкого позитивного ставлення до дійсності. Функціонально-комунікативний компонент розкриває засоби та прийоми діяльності педагога [6, с. 8-9]. Компоненти та показники особистісно-професійного іміджу виділила і О. Горовенко: 1) мотиваційно-ціннісний компонент

віддзеркалює рівень умотивованості до здійснення педагогічної діяльності; 2) компетентнісний компонент; 3) діяльнісний – відображає систему особистісних норм регуляції поведінки; здатність до самоорганізації та самоконтролю, до рефлексії; 4) комунікативний компонент характеризується конструктивністю професійно-педагогічного спілкування [2, с. 8-9.]. Ми скористалися попередньоназваними висновками і запропонували студентам оцінити компоненти іміджу сучасного викладача за 5-ти бальною шкалою. Визначивши середнє значення відповідно до кожного компонента, ми отримали такі результати: найвищий бал (3,67) відповідає компетентнісному компоненту, 3,6 – комунікативному. Вмотивованість до здійснення педагогічної діяльності сучасного викладача студенти оцінили на 3,47. Найнижчим значенням виявилось 3,44, якому відповідає діяльнісний компонент. На запитання «Чи потрібно сучасному педагогу працювати над вдосконаленням свого іміджу?», 79 % студентів відповіли позитивно. Це означає, що імідж сучасного викладача потребує вдосконалення.

Позитивний імідж викладача, на нашу думку, є показником його педагогічної майстерності. І. Зязюн вказував, що педагогічна майстерність – це комплекс властивостей особистості, що забезпечує самоорганізацію високого рівня на рефлексивній основі. Вченим було визначено компоненти педагогічної майстерності: гуманістична спрямованість, професійна компетентність, педагогічні здібності, педагогічна техніка [7, с. 30-34], які включають складові позитивного іміджу педагога. У навчальному посібнику [4, с. 8-9] детально характеризуються компоненти педагогічної майстерності викладача ВНЗ: профе-

сійна компетентність – знання педагогіки, психології, логіки, принципів, форм і методів навчання і виховання, змісту навчального предмета та індивідуальних особливостей студента; уміння спілкуватися, дохідливо викладати навчальний матеріал, вести полеміку, керувати дискусією, використовувати наочні посібники і технічні засоби навчання, зацікавлювати і підтримувати увагу, аналізувати та оцінювати знання та вміння студентів, володіти комп'ютером; навички усного мовлення, розподілу власної уваги, орієнтування в часі; особисті якості – науковий світогляд, висока моральність, широкий кругозір та ерудиція, духовна культура, оптимізм, емоційна стійкість, витримка, наполегливість, співчуття, терплячість і доброзичливість; педагогічна техніка – комплекс умінь та навичок, що дають змогу досягнути оптимальних результатів у навчанні та вихованні студентів (міміка, жести, техніка мовлення, техніка педагогічного спілкування, вміння контролювати власні емоції, настрої тощо); педагогічний такт, педагогічна творчість; гуманістична спрямованість – спрямованість на особистість іншої людини, утвердження духовних цінностей, моральних норм поведінки і відносин тощо; культура мовлення – майстерне володіння словом, уміння точно, доступно, емоційно, образно висловлювати свої думки; педагогічні здібності – це особливі якості особистості викладача, що зумовлюють успішність педагогічної діяльності.

О. Козловою було виділено елементи педагогічної майстерності, які впливають на формування іміджу педагога: морально-духовні цінності (гуманістична спрямованість, життєві ідеали, совісність, правдивість, чесність, національна гідність, толерантність тощо), педагогічні здібності, про-

фесійні знання, соціально-педагогічні якості, педагогічна техніка [5, с. 42-43]. Ми погоджуємося, що ці елементи сприяють формуванню позитивного іміджу педагога, але, водночас, саме позитивний імідж є показником педагогічної майстерності викладача. Не може педагог здійснювати успішно професійну діяльність, не маючи позитивного іміджу серед студентів, колег, батьків, адміністрації.

Висновки. Імідж педагога вищого навчального закладу – образ, у якому проявляються найбільш суттєві його характеристики. Дослідження, проведене нами в студентському середовищі показало, що імідж педагога відіграє неабиякий вплив на молодь, студенти хочуть бачити викладачів із позитивним іміджем. Проаналізувавши складові іміджу викладача та компоненти педагогічної майстерності, ми виявили їх взаємозумовленість:

розвиток педагогічної майстерності сприяє формуванню позитивного іміджу викладача, а позитивний імідж виступає показником педагогічної майстерності. Ми вважаємо за необхідне включити до програм підготовки докторів філософії дисциплін «Педагогічна майстерність у вищих навчальних закладах», «Іміджологія»; на курсах підвищення кваліфікації викладачів проводити заняття із вдосконалення педагогічної майстерності та формування позитивного іміджу, здійснювати діагностування „Викладач очима студентів”, запровадити у ВНЗ для педагогів консультації іміджмейкерів. Подальших наукових досліджень потребують питання розробки конкретних технологій, що сприяли б формуванню позитивного іміджу викладачів та підвищенню рівня їх педагогічної майстерності.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. Берд П. Продай себя. Тактика совершенствования Вашего имиджа / П. Берд. – Минск: Амаффея, 2004. – 208 с.
2. Горovenko O. A. Формування особистісно-професійного іміджу вчителя загальноосвітнього навчального закладу засобами самопрезентації : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. пед. наук : 13.00.04 «Теорія і методика професійної освіти» / O. A. Горovenko. – Переяслав-Хмельницький, 2013. – 20 с.
3. Гузій Н. В. Педагогічний імідж і професійна культура / Н. В. Гузій // Творча особистість вчителя: проблеми теорії і практики: зб. наук. праць. – К., 1997. – С. 28–31.
4. Кайдалова Л. Г. Педагогічна майстерність викладача: навч. посіб. / Кайдалова Л. Г., Щокіна Н. Б., Вахрушева Т. Ю. – Х. : НФаУ, 2009. – 140 с.
5. Козлова О. Г. Відображення особистісно-професійного іміджу вчителя у феномені педагогічної майстерності / О. Г. Козлова // Постметодика. – 2012. – № 6. – С. 40-44.
6. Ніколаєску І. О. Розвиток професійного іміджу соціального педагога в післядипломній освіті : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. пед. наук: 13.00.04 «Теорія і методика професійної освіти»/І. О. Ніколаєску. – Черкаси, 2011. – 20 с.

7. Педагогічна майстерність: підруч. / [І. А. Зязюн, Л. В. Крамущенко, І. Ф. Кривонос та ін.] ; за ред. І. А. Зязюна. – К.: Вища школа, 2004. – 422 с.
8. Петрова Е. А. Имидж педагога / Е. А. Петрова. – М. : Изд. центр АПО, 2003. – 32 с.
9. Симонова И. Ф. Педагогика имиджа. Монография. / И. Ф. Симонова. – СПб.: Ультра Принт, 2012. – 304 с.

ТРАНСЛІТЕРАЦІЯ ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. Berd P. Pro dai seb ia. Takyka sovershenstvovanyia Vasheho ymydzha / P. Berd. – Mynsk: Amalfeia, 2004. – 208 s.
2. Horovenko O. A. Formuvannia osobystisno-profesiinoho imidzhu vchytelia zahalnoosvitnoho navchalnoho zakladu zasobamy samoprezentatsii : avtoref. dys. na zdobuttia nauk. stupenia kand. ped. nauk : 13.00.04 «Teoriia i metodyka profesiinoi osvity» / O. A. Horovenko. – Pereiaslav-Khmelnytskyi, 2013. – 20 с.
3. Huzii N. V. Pedahohichnyi imidzh i profesiina kultura / N. V. Huzii // Tvorch a osobystist vchytelia: problemy teorii i praktyky: zb. nauk. prats. – K., 1997. – S. 28–31.
4. Kaidalova L. H. Pedahohichna maisternist vykladacha: navch. posib. / Kaidalova L. H., Shchokina N. B., Vakhrusheva T. Iu. – Kh. : NFaU, 2009. – 140 s.
5. Kozlova O. H. Vidobrazhennia osobystisno-profesiinoho imidzhu vchytelia u fenomeni pedahohichnoi maisternosti / O. H. Kozlova // Postmetodyka. – 2012. – № 6. – S. 40–44.
6. Nikolaiesku I. O. Rozvytok profesiinoho imidzhu sotsialnoho pedahoha v pisladyplomnii osviti : avtoref. dys. na zdobuttia nauk. stupenia kand. ped. nauk: 13.00.04 «Teoriia i metodyka profesiinoi osvity»/ I. O. Nikolaiesku. – Cherkasy, 2011. – 20 s.
7. Pedahohichna maisternist: pidruch. / [І. А. Зязиун, Л. В. Крамушченко, І. Ф. Кривонос та ін.] ; за ред. І. А. Зязиуна. – К.: Висша школа, 2004. – 422 с.
8. Petrova E. A. Ymydzh pedahoha / E. A. Petrova. – M. : Yzd. tsentr APO, 2003. – 32 s.
9. Symonova Y. F. Pedahohyka ymydzha. Monohrafiia. / Y. F. Symonova. – SPb.: Ultra Prynt, 2012. – 304 s.